

Ontroerende wereldverbeteraar

Fascinerende voorstelling van De Paardenkathedraal

Door Hana Bobkova

Op de wereld is veel waar je verstand bij stil staat, maar niets dat meer verbijstert dan de mens. Hoe groot is de mens en hoe ellendig tegelijk! Hoe tragisch en hoe komisch. Alles wat zich voltrekt in de twee uren dat Peter de Graef speelt een oude man die op het eredoctoraat wacht dat de decaan van Bernhards levensfilosofische beschouwingen vormt en die ze ook concretiseert. Met de muis eindigt de voorstelling ook.

Peter de Graef speelt een oude man die op het eredoctoraat wacht dat de decaan van Bernhards levensfilosofische beschouwingen vormt en die ze ook concretiseert. Met de muis eindigt de voorstelling ook.

Peter de Graef speelt een oude man die op het eredoctoraat wacht dat de decaan van Bernhards levensfilosofische beschouwingen vormt en die ze ook concretiseert. Met de muis eindigt de voorstelling ook.

De eerste seconden van de voorstelling zijn al onvergankelijk. Een man zit in een stoel vlak voor het voetlicht, één schouder opgetrokken, zijn mond met nog maar enkele tanden half open, de ogen rood omrand, de haren kort en grijs in enkele plukken op het hoofd geplaat dat af en toe merkwaardig op zijn nek bungelt, de benen in een gefarfele broek gestoken. Achter hem een reusachtige gele en hel belichte vlakte van doek (decor Bart Clemens). Bij zijn voeten twee lampen die de schaduw van de man en van zijn stoel zichtbaar maken, en van de stoel naast hem die meest- al leeg blijft en waarop gedurende de voorstelling slechts af en toe een vrouw komt zitten. Hij spreekt de eerste woorden van de tekst: 'het ei zacht/de saus zoet/zoet de saus' en dan heeft hij het verder over een muis die die nacht over zijn gezicht is gelopen.

De fysionomie en het fysteke — de natuur van de man — worden hier letterlijk in de schijnwerpers gezet en spelen een zelfstandige rol. De dik aangezette en uitgespeelde pathologie van het lichaam vertelt een eigen psychologische, emotionele en sociale geschiedenis. Dit lichaam dat zich lijkt te verzetten tegen de esthetisering van de werkelijkheid, wordt zelf de werkelijkheid van de kunst. Tot de esthetisering draagt de gele ruimte bij, die al eerder in Tanghes encensering van Nostra te zien was en die daar als symbool voor haar innerlijke wereld functioneerde. De eerste voor-

den van de wereldverbeteraar vertellen over de alledaagse werkelijkheid die het kader van Bernhards levensfilosofische beschouwingen vormt en die ze ook concretiseert. Met de muis eindigt de voorstelling ook.

Peter de Graef speelt een oude man die op het eredoctoraat wacht dat de decaan van Bernhards levensfilosofische beschouwingen vormt en die ze ook concretiseert. Met de muis eindigt de voorstelling ook.

Peter de Graef speelt een oude man die op het eredoctoraat wacht dat de decaan van Bernhards levensfilosofische beschouwingen vormt en die ze ook concretiseert. Met de muis eindigt de voorstelling ook.

Maar de man is ook een tiran die de vrouw met wie hij al jaren leeft (en die hij niet getrouwd heeft) uitbuut en uitscheidt. Op haar projecteert hij zijn onvermogen, op haar reageert hij zich af en haar vraagt hij herhaaldelijk om vergiffenis. Een zo niet alledaagse, toch zeer herkenbare situatie. Hij klaagt en moppert en vindt niets goed. Alles is afschuwelijk, de wereld is afschuwelijk. Zijn zwartgalligheid mondt uit in achterdocht en destructie. Zo schreef hij 'Mijn Traktaat tot Verbetering van de Wereld' met als uiteindelijke conclusie: 'We kunnen de wereld alleen verbeteren als we haar afschaffen.' Maar hij is ook een ziek mens die dermis wekt en afschuwt over zijn ontakeling: 'Wij zijn aan de natuur overgeleverd/wij kunnen doen wat we willen, de natuur beheerst ons.'

Peter De Graef speelt en representeert de man, dat wil zeggen, hij is de man en tegelijkertijd toont hij ons de man. Zijn spel is heel persoonlijk, maar bevat ook de ervaring van een omvangrijke realiteit die veel groter is dan acteurs doorgaans kunnen verzevellen. Die grote reikwijdte maakt zijn spel ongemeen boeiend en open voor de toeschouwer. Het biedt de kans om te interpreteren, om te herkennen, of zich te identificeren.

Zo kan De Graef een gehandicapte mens zijn, door de spastische bewegingen en zijn gebrekkige spraakvermogen, of iemand op wie niet alleen ziektes maar een hele levensgeschiedenis zijn sporen heeft nagelaten, of het kind dat huil om dat het alleen is gelaten. Zo is hij ook Thomas Bernhard, de scepticus, relativist en kluisenaar die in zijn teksten zichzelf portretteerde en die in deze monoloog een dialoog met zichzelf voerde over de kunst en het kunstmatige. Ondanks alle

FOTO: SIOUKE DIKSTRA

Scène uit 'De Wereldverbeteraar'.

uitzichtloosheid probeerde hij steeds opnieuw te schrijven, ondanks een constatering als: 'De kranten houden ons de spiegel voor ogen/daarom hanteer we de kranten. Omdat we daarin altijd alleen weer onszelf vinden/welke pagina we ook opslaan.'

De encensering voert ook zijn eigen (interne en voor de toeschouwer geëxternaliseerde dialoog met dit thema) omdat Dirk Tanghe de schaduwen mee laat spelen: de haren die als vreemde hoor- en tjes uitsteken en dan het hoofd bedekt met een vierkant doekje, de wapperende vingers en de lange geknakte armen die zich tot de nok verheffen en verchrend als een spin die in een kuil gevangen zit.

Wanneer de vrouw komt opdagen, met een bleek gezicht en met wit haar, zich hinkend en schuivend voortbewegend, valt er een metershoge schaduw over het doek, als van een oppermachtig wezen. Marie-Louise Stehns zet in haar creatie een monument van opoffering en dienstbaarheid neer. En toch is ze in haar onvertoorbareheid komisch, net als hij in zijn om zich heen spetterende verbale activiteit. Ook wanneer zij tevergeefs de ketting om zijn hals probeert vast te haken, werkt dat hilarisch. Wanneer zij een nat doekje op zijn hoofd legt, of hij haar hand even in de zijne houdt, zijn dat ogenblikken van een ongekende tederheid. En als hij haar in zijn armen houdt, zijn hoofd verscholen, zodat zij samen tot één worden lijken te zijn versmolten, ontstaat ont-

de halfdove man haar waarschuijnlijk hoort. Steeds meer wordt hij door angst bevangen, hij jankt en schreeuwt, zijn gezicht draaiend naar waar hij haar zoekt. Trier, trijééé! roept hij en de naam verandert in een abstracte klank, een hoge toon die hij als het ware proeft. Hij luistert gekalmeerd naar het getik van haar breinaalden maar rust kan hij eigenlijk niet verdragen. Ziek grijpt hij naar de fles en gooit de halve inhoud in zijn mond. Bruine siroop blijft op zijn kin kleven, golft uit zijn mond en glijdt naar zijn hemd en das. Een verbijsterend moment; zo'n concreet zintuigelijke beeld van de ontredering en van het onvermogen. De drang om te zijn, om zijn bestaan vorm te geven, geeft hem echter kracht en hij probeert te staan. Hevig trillend doet hij een paar stappen. Een Titaanse inspanning. Het lukt en de hele zaal, die hem al zag vallen, haalt opgelucht adem.

Nadat de vrouw zijn colbert heeft dichtgeknoopt en de besmeurde das erin heeft weggestopt, luidt orgelmuziek het ritueel in met gasten in het zwart, met een klungelige toespraak door een microfoon en een kleurrijke boeket in de vaas op de grond. Bij deze begroefenis waar Bernhard waarschijnlijk zelf om zou moeten lachen, houdt de wereldverbeteraar nog een toespraak; een inzichtelijk statement van de kunstenaar: 'Wij zijn ook te grote fanatici/en het fanatisme is een ramp. Van kunst begrijpen wij niets/ de natuur hant we. Onze gedachten blijken ten slotte on-

Bernhard refereert in zijn tekst aan verschillende filosofen: Voltaire, Pascal, Montaigne, Schopenhauer. Peter De Graef noemt niet geheel toe- valig ook Kierkegaard, een verwijzing naar wat de voorstelling ook vertelt: namelijk dat het proces van mens-zijn, van zichzelf realiseren zeer pijnlijk is. Het is een lijdensweg en kunst hoort ook bij dit proces, met alle sceptis over de zin daarvan.

En hoe zit het met de mens? De Wereldverbeteraar spreekt in een naspel nog een tirade over de laatste kansen om aan de verschrikkingen des levens te ontsnappen. En als een koning, met de geheimzinnig glinsterende blauwe stenen op zijn borst, maakt hij een gebaar: hij laat met zichtbaar genoegen de muis vrij uit de muizenval. In de voorstelling is het overigens een kooitje. In tegenstelling tot de aanvragingen van Bernhard schrieken de man en de vrouw niet. De muis loopt nog over de mouw van Peter De Graef als hij het ap- plaus in ontvangst komt nemen.

Kunst kan dus ook begrepen worden als een roep om en een mogelijkheid tot vrijheid. Of zo als Bernhard het zegt: 'het luisteren naar ons innerlijk, aan ons innerlijk toegeven'. En dat betekent onze levens willen begrijpen, vechten met het lot waarmee wij niet willen instemmen, de ogen niet afwenden om ons emoties te besparen, maar ze open houden en doen wat gedaan moet worden. Dat lijkt deze fascinerende en ontroerende voorstelling te zeggen.

Nog te zien in diverse theaters. Informatie: 030-271 14 14.

Drs Hana Bobkova is theaterwetenschapper.